

Puttsning och pollinering i Västmanland

Blomsterprakt. Blommande fält kanter ger vilda pollinatörer en utmärkt matsedel. Thorsten Rahbek Pedersen (t.h.) kollar noga tillsammans med intresserade fältvandrare.

I somras anordnades en temadag med fokus på vallfrö och pollinering. Tre frö- och oljeväxtodlare visade hur man kan gynna honungsbin och humlor, som ju är så viktiga för skörd och kvalitet i oljeväxter och klöver. Försök med putsning av timotejfrövall studerades också.

Text: Thorsten Rahbek Pedersen, Jordbruksverket och Gunilla Larsson, SFO

Foto: Gunilla Larsson, SFO

Flera platser besöktes under fältvandringen. Vi startade på Åsby Lantbruksförvaltning hos Yngve och Niklas Lorenz. Efter information om gårdens drift och odling lämnades ordet till den norske fröforskaren Lars Havstad, som bjudits

in för att berätta om erfarenheter av höstbehandlingar i timotej- och ängssvingelfrövallar. Enligt norska erfarenheter har det, i framförallt ängssvingel, varit en fördel att hoppa över höstputsningen och istället satsa på en tidig vårputsning. Speciellt i lägen där det är snöfattigt, skyddar förnan vallen vid svängningar i vintertemperaturen.

Putsa höst eller vår?

Vi har nu för andra året svenska försök i både timotej och ängssvingel för att undersöka hur, och när, det är bäst att putsa vallen. Första årets två försök visar att i timotej är det ingen mening med att vänta till våren med putsningen, medan det däremot var ett plus för vårputsning i ängssvingel. 2012 hade vi 4 försök (2 i timotej och 2 i ängssvingel) som skördades och ytterligare 2 försök lades ut hösten 2012 för att

bringa klarhet i frågeställningen.

Försöket i timotej är placerat på Åsby, men det var vid fältvandringstillfället inte lätt att se några stora skillnader mellan de olika försöksleden. Yngve Lorenz som har lång erfarenhet av timotejfröodling poängterade att man lägger stor vikt vid höstputsning av frövallen. Med stor sannolikhet är det en av faktorerna som bidrar till Åsbys höga genomsnittskördar.

Nästa stopp var Munga gårds 20 hektar stora fält med engelskt rajgräs av sorten Birger. Rajgräs tillhör inte de vanligaste frögrödorna i området. Magnus Karlsson, Lantmännen, gav goda tips om odlingstekniken. Rajgräs är ju en drösningsbenägen gröda så det gäller att hitta rätt kvävegödslingsstrategi för att vallen ska lägga sig lagom mycket efter blomning.

Surr på slätten i Ransta

Därefter gick resan till Ransta på slätten norr om Västerås. Där odlar Hans Eriksson, Västeräng Lantbruk AB och hans grannar Mats Ingvarsson och Jan Vallgård på Vallrum Gård AB samt Tjelvar Collander, Tallbacka drygt 700 hektar.

På gårdarna finns en stor produktion av grödor som behöver eller gynnas av insektpollinering – höstraps, våraps, åkerbönor och klöverfrö. Ingen av lantbrukarna kände dock för att själv börja som biodlare och man tyckte att det var besvärligt att få tag på bisamhällen. De tog därför hösten 2011 kontakt med biodlingsorganisationerna och denna kontakt har nu blivit till ett stort samarbetsprojekt där både SFO, Lantmännen och Jordbruksverket är involverade. Målet är att förbättra pollineringen och därmed få högre skördar, men dessutom att utveckla den lokala honungsproduktionen och få större biologisk mångfald.

Gårdarna är numera demonstrationsgårdar i projektet ”Mångfald på slätten” vars regionala projektledare Jenny Henriksson, HS Konsult AB i Linköping, har gjort en plan för att de pollinerande insekterna ska trivas i området.

Bin är som skåningar

Bin och humlor behöver precis som skåningar ”go mad, möen mad och mad i rättan tid”. Eftersom det odlas många olika blommande grödor i Ransta finns problemen främst tidig vår innan höstrapsen blommar samt på sensommaren åren där det inte odlas rödklöverfrö. Tidig vår är sälgen och andra arter av Salix mycket viktiga växter.

Hans Eriksson är projektledare i Projekt Salix Mälardalen och försöker att intressera salixförädlarna att ta fram kloner med flera hanblommor om det inte stör energiproduktionen. Hanplanter av Salix har gula videkissar och producerar massor av pollen som är rena kraftfodret för bin och humlor. På sensommaren är rödklöver en mycket bra växt, men det finns andra möjligheter. 2012 var gårdarna värdar för två försök med olika örter och speciellt den ettåriga perserklövern verkar kunna producera mycket nektar i augusti och september månad.

– En oerhört riklig blomning andra halvan av sommaren gjorde att stora mängder bin och flera arter humlor drogs till perserklövern, menade Sören

Eriksson, HS Konsult AB i Uppland som är ansvarig för försöken.

Samarbete med biodlare

På gårdarna försöker man hjälpa en lokal biodlare med att utöka sin produktion. Dels genom att se till att bina får mat och dels genom att hjälpa honom med uppställningsplatser och transport. Det är viktigt att det inte blåser för mycket på bina. Det fanns en våg under två av bisamhällena för att man skulle kunna mäta hur mycket nektar bina samlade in. Man kunde då se att bina ibland stannade inne på grund av för mycket vind – även när rapsen blommade för fullt. Det är förmodligen optimalt att placera bisamhällena mitt i rapsfältet om det finns möjlighet för detta. En kraftig raps ger mycket lä.

Den lokala biodlaren får inte direkt betalt för den ”pollinerings tjänst” som hans bin utför i fälten. Hans Eriksson tycker att om lantbrukaren skapar förutsättningar för en bra honungsskörd och hjälper med logistiken bör det kunna räcka som betalning. Dessutom måste lantbrukaren i sin verksamhet vara extra aktsam om och kring bisamhällena bland annat genom att minimera användningen av ”bifarlige” växtskyddsmedel. Om vädret är dåligt finns det

ingen garanti för att bina gör det jobb man betalar för. Biodlingsorganisationerna har dock inte helt samma uppfattning så förhandlingarna pågår!

Även om det finns olika synpunkter är alla parter överens om att både biodlare och frö- och oljeväxtodlare kan få glädje av ett närmare samarbete. Hans Eriksson ser stora möjligheter i att små grupper av frö- och oljeväxtodlare i framtiden samarbetar med lokala biodlare:

– Nära relationer och goda relationer ger bra resultat! ●

Mångfald på slätten

Mångfald på slätten är ett fyraårigt samarbetsprojekt mellan Jordbruksverket och näringen. Sveriges Frö- och Oljeväxtodlare är med i referensgruppen. Syftet är att öka den biologiska mångfalden i områden med intensiv jordbruksproduktion och visa att man både kan få 10 ton vete per hektar och lärksång! På demonstrationsgårdar som i Ransta visas hur man på ett enkelt sätt kan få välfungerande ekosystemtjänster på moderna högproduktiva lantbruk. Ekosystemtjänster är ett ord för den ekonomiska nyttan vi har av naturen, till exempel pollinering, biologisk kontroll och jakt. Läs mer på www.jordbruksverket.se/mangfaldpaslatten

Välansat. Vid fältvandringen besöktes bland annat putsningsförsöket i timotej. På bilden diskuterar Yngve Lorenz, Åsby Lantbruk med fröodlarkolleger.